

MARGINAALINEN ÄITIYS - ÄITIYDEN KOKEMUKSIA KALTEREIDEN TAKAA

Susanna Salminen
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto
Jyväskylän avoin yliopisto
Syksy 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta	Laitos Jyväskylän avoin yliopisto
Tekijä Susanna Salminen	
Työn nimi Marginaalinen äitiys - äitiyden kokemuksia kaltereiden takaa	
Oppiaine Sosiaalityön kandidaatintutkinto	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Syksy 2023	Sivumäärä 36
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkielmani käsittelee naisvankien kertomia ajatuksia ja kokemuksia äitiydestä. Tutkielmassani selvitän, mitä asioita naisvankit nostavat esiin puhuessaan äitiydestä, mitä äitiys naisvangeille merkitsee ja miten äitiys toteutuu, kun äiti on vankilassa. Tutkielmani viitekehystenä on marginaalin marginaali. Nainen, joka on vanki sekä äiti, rikkoo yhteiskuntamme normeja usealla tavalla eikä vastaa niin sanottuun normiin.</p> <p>Tutkielmassani on feministinen näkökulma. Tuon tutkielmassani esiin naisvankien asemaa vankilajärjestelmässä ja nostan esiin nais erityisen työn käsitteen. Nykyinen vankilajärjestelmä on rakentunut miesnormin mukaisesti ja se asettaa omat haasteensa naisvangeille.</p> <p>Tutkielmani aineistona on 2 kotimaista väitöskirjaa, 3 vertaisarvioitua artikkelia sekä 3 muuta tutkimusta, jotka käsittelevät naisvankien omakohtaisia kokemuksia äitiydestä. Yksi artikkeleista on englantilainen, muut artikkelit ovat englanninkielisiä, suomalaisten tutkijoiden tekemiä. Väitöskirjat sekä muut tutkimukset ovat kotimaisia.</p> <p>Tutkielmani on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, minkä tavoitteena on saada syvällisempää ymmärrystä ja tietoa tarkasteltavana olevasta aiheesta. Aineisto on analysoitu teemoittelemalla.</p> <p>Tutkielmani tulosten perusteella voidaan todeta, että äitiys ja lapset ovat hyvin merkityksellisiä naisvangeille. Äitiys voi toimia positiivisena voimavarana vankeustuomion aikana, mutta se tuo myös negatiivista tunnelastia, kuten jatkuvaa syyllisyyttä ja surua. Naisvankien kohdalla äitiyden näkökulma olisi hyvä ottaa huomioon kuntoutumisen näkökulmasta, koska äidin vankeustuomio vaikuttaa hyvin monen ihmiseen naisvankin lähipiirissä.</p>	
Asiasanat äiti, vankila, vanki, marginaali, marginaalin marginaali, nais erityinen työ	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Tutkielmassa käytetty analysoitu aineisto.....	19
---	----

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	MARGINAALIN MARGINAALI.....	3
	2.1 Marginaali	3
	2.2 Marginaalin marginaali.....	4
	2.3 Äitiys.....	5
3	NAISENA VANKILASSA	6
	3.1 Naisvangit Suomessa.....	6
	3.2 Naisena vankeinhoitojärjestelmässä	8
	3.3 Lapsi vankilassa vai vankilan ulkopuolella	9
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	11
	4.1 Tutkimuskysymys ja näkökulmia tutkimukseen	11
	4.2 Kirjallisuuskatsaus	12
	4.3 Aineisto ja teemoittelu.....	13
	4.4 Hyvä tieteellinen käytäntö ja eettisyys	15
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	16
	5.1 Äitiyden merkitys naisvangille	16
	5.2 Lasten huoltojärjestelyt äidin vankeustuomion aikana.....	17
	5.3 Naisten yhteydenpito lapsiin vankeusaikana.....	18
	5.4 Naisvankien esittämä kritiikki	19
	5.5 Naisten kokemat tunteet	21
	5.6 Kokemuksia vankeudesta lapsen kanssa	23
	5.7 Vankeustuomion jälkeen.....	26
6	YHTEENVETO	27
7	POHDINTA	32
8	LÄHTEET	35

1 JOHDANTO

Äidin vankeusrangaistus on asia, mikä herättää ajatuksia ja kysymyksiä. Voiko vankeusrangaistukseen tuomittu olla riittävän hyvä vanhempi lapselleen? Miten vanhemmuus vankilassa mahdollistuu? Onko yhteiskunnan syytä tukea vankeusrangaistukseen tuomitun perhesuhteita vai onko vankeusrangaistus asia, mikä pitäisi suorittaa ilman erityisiä tukimuotoja, jos on rikkonut lakia?

Vankien perhesuhteet ovat herättäneet keskustelua niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Vanhemman vankeusrangaistus rikkoo ideaalin vanhemmuussuhteen normia, se murtaa kulttuurisia odotuksia ydinperheestä sekä perheenä olemisesta. Vankien vanhemmuus poikkeaa tavanomaiseksi mielletyistä vanhemmuussuhteista. (Enroos 2015, 13-15; Forsberg & Pösö 2009, 146-149.)

Vankila instituution tehtävänä on toimeenpanna annettu vankeusrangaistus. Lain mukaan sen tehtävänä ei ole ensisijaisesti tukea perhe- ja vanhemmuussuhteita. Kuitenkin vangit ja perhe kietoutuvat tiiviisti yhteen. Suurella osalla naisvangeista on lapsia tai läheisiä, joista he kantavat huolta vankeusaikana. Suomessa, kuten kansainvälisestikin on myös mahdollisuus olla vankilassa lapsensa kanssa tiettyjen reunaehtojen täytyttyä. Lapsen mukanaolo vanhemman vankeustuomiolla koskee hyvin pientä määrää lapsia vuosittain (Enroos 2015, 49).

Granfeltin (2004, 197) mukaan suomalaisessa marginalisaatiotutkimuksissa naisten osuus on ollut vähäinen, koska naisvangit harvoin ottavat osaa julkiseen keskusteluun eivätkä näin ollen tule kuulluiksi. Naisvangit ovat vankien vähemmistöä ja heidän voidaan katsoa kuuluvan yhteiskunnan marginaaliin.

Naisvangin äitiys näyttäytyy myös marginaalisena vanhemmuutena, koska äitiys sijoittuu hyvin kauaksi rikollisuudesta jo mielikuvien tasolla. (Granfelt 2013, 204). Marginaalillakin on marginaalinsa ja naisvankien äitiyden voidaan sanoa olevan marginaalin marginaalissa (Granfelt 1998, 70-74 Jokisen 2004, 76 mukaan). Marginaalin marginaali käsite toimii tutkielmani viitekehyksenä.

Vankilajärjestelmä on rakentunut miesten tarpeisiin. Naisvankien tilanteen parantamiseen on ehdotettu ratkaisuksi nais erityisyyden huomioimista vankeinhoidossa (Salovaara 2019b, 25). Nais erityisyydellä ei tarkoiteta naisten erityistä kohtelua, vaan kuten Ulla Salovaara (2019b, 24) toteaa, asiaa pitäisi miettiä lähtökohtien tasoittamisen sekä huomioimisen näkökulmasta. Granfelt (2004, 221) puhui sukupuolisensitiivisestä työstä. Molemmissa on ajatuksena se, että naisten kokonaisu elämän tilanne traumaaneen huomioitaisiin työskentelyssä erityisesti vankeinhoidossa, mutta myös muissa sosiaalipalveluissa.

Tutkielmassani on feministinen näkökulma. Feministisen tutkimuksen tarkoituksena on purkaa sukupuolten eriarvoisuutta sekä tuottaa tietoa naisen asemasta sekä kokemuksista (Nousiainen 2004, 10). Tutkielmani tarkoituksena on tuoda esiin marginaalisessa asemassa olevien naisten ajatuksia ja kokemuksia äitiydestä naisten itsensä kertomana.

Tutkielmani on toteutettu kirjallisuuskatsauksena. Tarkastelen tutkielmassani naisvankien kokemuksia äitiydestä. Tutkielmani tutkimuskysymys on: "Mitä nais vangit kertovat äitiydestään? Tutkittavan aineiston olen valinnut sen mukaan, minkälaista tietoa naisvankien äitiyden kokemuksista oli saatavilla. Naisvankien kokemuksiin äitiydestä on syytä kiinnittää huomiota, koska naisvankien side lapsiin vaikuttaa olevan merkityksellinen myös vankeusaikana ja se tukee vangin kuntoutumista.

2 MARGINAALIN MARGINAALI

Tässä luvussa kuvailen marginaalin, marginaalin marginaalin sekä äitiyden käsitteitä.

2.1 Marginaali

Marginaalisuus on syrjäytymistä moniulotteisempi sekä myönteisempi käsite. Marginaalisuus liittyy aina jollain tavoilla rajoihin. Rajat syntyvät aina suhteessa johonkin, mitä pidetään normaalina tai yleisesti hyväksyttynä. (Juhila 2005, 104.) Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (2004, 12) määrittelevät marginaalin tilalliseksi vertauskuvaksi ”olla sivussa tai reunalla”. Marginaali edustaa siis syrjätilaa, jolloin ollaan jossain muualla kuin keskustassa. Marginaaleista puhuttaessa määritellään myös keskustaa, mikä tarkoittaa yleisien normien ja hyväksyttävyyden määrittelyä yhteiskunnassa. Marginaali ikään kuin osoittaa rajan sille, mitä pidetään yhteiskunnassa normaalina. (Salovaara 2019, 61.)

Kirsi Juhilan (2006, 104-105) mukaan marginaalisuuden ei katsota välttämättä olevan huonommuutta, vaan marginaalisuus on erilaisuutta johonkin vallitsevaan nähden. Tietyissä tilanteissa hyväksymme erilaisuuden, kuten ihmisen valinnan toimia valtavirrasta poikkeavalla tavalla, jos siihen ei liity sääntöjen rikkomista. Usein kuitenkin marginaalisuus rajoittaa tai hankaloittaa ihmisen elämää tavalla tai toisella. Marginaalisuus ei kuitenkaan määrittele koko ihmistä. Jollakin elämänalueella

ihminen voi olla marginaalisessa asemassa, ja jollakin toisella taas ei. Marginaalissa eläminen voi olla myös itse valittua. (Jokinen ym. 2004, 13.)

2.2 Marginaalin marginaali

Jokinen (2004, 76) toteaa, että marginaali ei ole yksi ja yhtenäinen, vaan marginaalilla-kin on marginaalinsa, "reunimmaisimmat reunat". Tutkielmassani keskityn näihin reunimmaisiiin reunoihin. Granfelt (1998, 70-74) on Jokisen mukaan (2004, 79) käyttänyt asunnottomista, ulkona majailevista naisista käsitettä marginaalin marginaali, koska nämä naiset rikkovat hyvin vahvasti naiseuden normia vastaan. Myös vankilassa olevien naisten voidaan katsoa olevan moninkertaisessa marginaalissa. Nainen, joka on vankilassa, on rikkonut yhteisesti hyväksytyjä sääntöjä vastaan tekemällä rikoksen, mutta hän rikkoo myös naiseuden normia vastaan.

Rikollisuus ei ole vankilassa olevien naisten kohdalla ainoa marginaalisuutta tuottava tekijä. Rikos sekä vankeustuomio ovat ilmiöinä kaukana normikansalaisuudesta ja vielä kauempana "norminaisudesta". Granfelt (2013, 200) toteaaakin vankilassa olevien naisten olevan "negatiivisesti leimautuneen kategorian moninkertaisesti leimautunut vähemmistö, marginaali miesten kansoittamassa marginaalissa".

Suomalaisessa marginalisaatiotutkimuksessa naiset ovat olleet vähäisessä osassa. Marginaaliin kuuluvat harvoin osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun, kaikista vähiten naisvangit ja päihdeongelmaiset naiset. Heitä rasittaa moninkertainen leimaantuminen. Rikollisuuden ja päihdeiden käytön ajatellaan olevan miesten ongelmia. Erilaiset toimijat, jotka toimivat näiden ryhmien kanssa, kuten vankeinhoito, ovat asiakaskunnaltaan miesvaltaisia ja niiden toiminta on rakennettu miesten lähtökohdista käsin. (Granfelt 2004, 197.)

Kuten todettiin, naisvangit ovat leimautuneita monella tavoin. Naisvängin äitiys on kaukana niin sanotusta normiäitiydestä. Silti moni naisvanki on äiti ja pyrkii suoriutumaan roolistaan myös vankeusaikana, mihin heitä pitäisi myös tukea.

2.3 Äitiys

Me olemme kaikki jonkun lapsia, joten kaikilla meillä on jonkinlainen suhde äitiyteen, vaikka emme äitejä olisikaan. Äitiyden voidaan sanoa olevan laajasti naisen elämään vaikuttava osa-alue, mikä myös määrittää naiseutta. Käsitteet naiseudesta ja äitiydestä ovat sidoksissa toisiinsa. (Virokangas & Väyrynen 2013, 9.)

Kirsi Nousiainen (2004, 10) mukaan äitiyden voidaan katsoa olevan kulttuurimme tiukimmin määriteltyjä rooleja. Kristiina Bergin (2008, 15) mukaan kulttuurisella puheella äitiydestä tarkoitetaan sitä, mitä äitinä oleminen naiselle merkitsee sekä sitä, millaiset käytöstavat ja asenteet ovat sallittuja äideille kulttuurissamme. Vaikka äitiys käsitetään yksityiseksi elämäalueeksi, siihen liittyy myös yhteiskunnallisia velvoitteita. Äitiyttä tutkitaan ja siitä ollaan kiinnostuneita valtiovallan ja erilaisten asiantuntijoiden toimesta. Sosiaalityössä ja etenkin lastensuojelussa äitiys on keskeinen ilmiö (Nousiainen 2004, 10). Äitiys herättää myös julkista huolta, jos äidit epäonnistuvat tehtävässään tai, kun he toimivat vastoin heille asetettuja odotuksia. (Berg 2008, 15.)

Kasvatus-, hoito- ja sosiaalialan ammattilaiset määrittävät hyvin suuren osan siitä, minkä katsomme riittävän hyväksi äitiydeksi. Lastensuojelussa joudutaan usein miettimään, onko äidin mahdollista olla huoltaja lapselleen. Ammattilaisten huoli rakentuu teoreettiselle sekä käytännön tiedolle, mutta siihen vaikuttaa myös tilannetta arvioivan ammattilaisen subjektiivinen näkemys siitä, mitä hyvä tai riittävä äitiys on. Ammattilaisten tehtävänä on selvittää lapsen etu, mutta miten lapsen etu määritellään, saattaa jäädä epäselväksi. (Berg 2008, 15.) Vankilassa olevien naisten äitiys on myös arvioinnin kohteena lastensuojelun sekä vankilajärjestelmän toimesta.

3 NAISENA VANKILASSA

Nainen vankilassa herättää monenlaisia mielikuvia. Tässä luvussa kerron, naisvangeista sekä naisen asemasta miesvaltaisessa vankeinhoidossa. Luvun lopussa kerron naisvankien lapsista vankilassa sekä vankilan ulkopuolella.

3.1 Naisvangit Suomessa

Vaikka naisvankien määrä on pieni, määrä on noussut viimeisten vuosikymmenten aikana myös maailmanlaajuisesti. Salovaaran (2019, 22) mukaan naisvankien määrän kasvun syynä on pidetty köyhyyden naisistumista. Köyhyyden naisistumisella tarkoitetaan sitä, että tällöin rikollisuuden ajatellaan olevan ainoa vaihtoehto elättää perheensä. Naisvankien prosentuaalinen osuus on kasvanut 40 vuoden aikana kahdesta prosentista seitsemään. Samalla kuitenkin naisvankien määrä on lisääntynyt kolmanneksen, kun taas miesten tekemä rikollisuus on vähentynyt. Vankimäärien laskemiseen ovat vaikuttaneet rangaistusjärjestelmän muutokset. (Salovaara 2019, 22- 23.) Kaisa Tammi-Moilasen (2020, 7) mukaan naisvankien osuus kaikista vangeista oli 7,5-8 prosenttia. Määrällisesti naisvankeja oli 230-250.

Tammi-Moilasen tekemän Naisvankiselvityksen (2020, 8) mukaan naisvangeista 59 prosenttia ilmoitti elävänsä parisuhteessa ja 67 prosentilla oli alaikäisiä lapsia. Joka neljännellä naisvangilla oli kolme lasta tai enemmän. Huomioitavaa on, että sekä

mies- että naisvankeja yhdistää lapsuuden rikkonaiset perhesuhteet. Noin neljännes kaikista vangeista oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle.

55 prosenttia naisvangeista ei ollut ollut koskaan työssä ja naisvankien työllisyys oli merkittävästi miesvankeja heikompi. 84 prosenttia naisvangeista oli loukkaantunut tapaturmaisesti. Huomattavaa oli, että lähes puolella naisvangeista oli sairaushistoriassaan pahoinpitelystä johtuva tapaturma. 85 prosentille naisvangeista voitiin asettaa tutkimushetkellä jokin mielenterveydenhäiriön diagnoosi, yleisimmin diagnoosit kuuluivat ahdistuneisuushäiriön luokkaan. 70 prosenttia naisvangeista oli ollut ennen rikosta ja vankilaan joutumista psykiatrisessa avohoidossa. Naisvangeilla oli myös huomattavan paljon traumaattisia tapahtumia elämässään. (Tammi-Moilanen 2020, 9.)

Naisvangeille tyypillisempää on miehiä vähäisempi laitostertaisuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että naiset uusivat rikoksiaan miehiä harvemmin ja palaavat vankilaan pitemmällä aikajänteellä. Naisvangit myös pyrkivät miesvankeja paremmin saamaan muutosta niihin olosuhteisiin ja tekijöihin, mitkä ovat johtaneet vankeustuomioon. Naiset ovat pystyneet ottamaan teoistaan vastuuta sekä ovat tietoisia tekojensa vaikutuksista miehiä paremmin. (Tammi-Moilanen 2020, 9.) Usealla vankilassa olevista naisista ainoastaan yksi rikos on johtanut vankeustuomioon ja romahduttanut siihenastisen elämän (Salovaara 2019a, 24).

Naisten väkivaltaan syyllistymistä tutkinut Emmi Lattu (2016, 64) toteaa, että "naisvangit ovat heterogeeninen ryhmä erilaisia naisia". Vankeja yhdistää syrjäytyminen, päihdeongelmat, väkivallan uhriksi joutuminen sekä äitiyteen liittyvät kysymykset. Salovaaran (2019a, 181) mukaan rikostaustaiset äidit eivät kuitenkaan ole yhtenäinen joukko, kuten ei kukaan muukaan äiti, vaan toisilla naisvangeilla on suurempia elämänhallinnan ongelmia kuin toisilla. Siksi on tärkeää muistaa, että jokainen naisvanki ja äiti ovat yksilöitä ja siten heitä myös tulisi kohdata.

3.2 Naisena vankeinhoitojärjestelmässä

Vankeuslain (767/2005) 2 §:n mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikoksen tekeminen rangaistusaikana. Lain 3 §:n mukaan vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen siten, että vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vankien oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta.

Suomi on sitoutunut vuonna 2010 Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) suositukseen, joka tunnetaan nimellä Bangkok Rules. Säännöissä kiinnitetään huomiota naisvankien haavoittuvuuteen ja todetaan muun muassa, että naisvangeille tulisi tarjota yksilöllistä, sukupuolisensitiivistä ja traumaa purkavaa mielenterveyshoitoa ja kuntoutusta. Lisäksi todetaan, että lasten ja äitien tapaamisia tulisi kannustaa sekä mahdollistaa avoin kontakti heidän välilleen. (Salovaara 2019a, 24.)

Pat Carlen (2002, 4) toteaa Salovaaran (2019a, 24) mukaan, että naisia ei vankeusajana pitäisi kohdella miehinä. Nainen ei muutu vähemmän naiseksi, vaikka joutuu vankilaan, vaan naisen pitäisi saada olla nainen myös tuomion aikana sekä saada tarvitsemiaan palveluja ja tukitoimia. (Lindberg 2005, 12 Salovaaran 2019a, 24 mukaan.) Naisia kuitenkin rangaistaan kuin he olisivat miehiä, koska suomalainen vankeinhoitojärjestelmä on miehinen ja sen normina on mies. Granfelt (2007, 157) puhuu julmasta yhteiskuntapolitiikasta. Salovaaran (2019a, 13) mukaan Meda Chesney-Lind (2006, 17-20) taas puhuu "kostonhaluisesta oikeuskäytännöstä" viitaten kostonhalulla tilanteeseen, missä tasapuolisen oikeuskäytännön nimissä naisia kohdellaan kuin he olisivat miehiä.

Lattu (2016, 65) toteaa, että suomalaisten naisvankien asema on heikompi suhteessa miesvankeihin. Naisvangeille on tarjolla vähemmän kuntoutusta sekä ammatillista koulutusta kuin miesvangeille. Myös naisten avolaitospaikkoja on huomattavasti vähemmän. Vankeusjärjestelmä on rakentunut miehiseen tarpeeseen, jolloin naisen voi olla vaikeaa sopeutua sinne. Naisten aseman parantamiseksi vankeinhoidossa

on ehdotettu nais erityistä työskentelyä. Nais erityisyydellä tarkoitetaan sitä, että ymmärrettäisiin naisten tarpeet sekä toiminta, mikä poikkeaa miesten toiminnasta. Kyseessä ei ole erityinen kohtelu, vaan asiaa pitäisi miettiä lähtökohtien tasoittamisen sekä tasa-arvon näkökulmasta. (Salovaara 2019b, 24.) Granfelt (2004, 220) puhuu sukupuolisensitiivisestä työstä vankilassa. Työskentelyn tavoitteena on naiseuden uudelleen rakennus elämänhistoriaa läpikäymällä ja etsimällä naiseutta vahvistavia kokemuksia. Tämä vahvistaisi myös naisvängin vanhemmuutta.

3.3 Lapsi vankilassa vai vankilan ulkopuolella

Ehdoton vankeusrangaistus ei merkitse naiselle ainoastaan vapauden menettämistä, vaan myös eroa läheisistä ja tutusta ympäristöstä (Granfelt 2013, 203). Äidin vankeus vaikuttaa perhesuhteisiin sekä yhteiskuntaan monilla tavoin (Enroos 2008, 136). Vankilassa olevien naisten lapset voidaan jakaa vankilassa äitinsä kanssa oleviin ja vankilan ulkopuolella oleviin lapsiin (Salovaara 2019, 178; Enroos 2015, 37).

Suomessa, kuten muuallakin maailmassa naisen on mahdollista saada suorittaa vankeustuomio pienen lapsensa kanssa tietyin reunaehdoin. Suomessa vanki voi olla lapsensa kanssa Hämeenlinnan suljetun vankilan äiti-lapsi-osastolla tai Vanajan avovankilan äiti-lapsi-osastolla. (Enroos 2008, 26.) Suljetun ja avovankilan välillä eroja on siinä, miten vangit pääsevät liikkumaan lastensa kanssa, minkälaisia tiloja heillä on käytössään ja miten kontrolloitua vankien arki on. Suljetussa vankilassa vangin elämä on rajoitetumpaa kuin avovankilassa.

Vanajan vankilaan perustettiin vuonna 2010 perheosasto, mihin lapsi voidaan sijoittaa viranhaltijan toimesta vanhempansa kanssa Rikosseuraamuslaitosta kuultuaan, ja mikäli se nähdään lapsen edun mukaisena (Lastensuojelulaki 13a §, 88/2010, Salovaara 2019a, 117). Perheosasto on Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen alainen lastensuojeluyksikkö. Lapsi voidaan sijoittaa perheosastolle lastensuojelupäätöksellä, kun lapsen vanhempi on vankeudessa tai tutkintavankeudessa tai aikuissosiaalityön päätöksellä, jos äiti vasta odottaa lastaan. Perheosastolle lapsi voidaan sijoittaa alle 2-

vuotiaana ja sijoitus voi jatkua enintään siihen asti, kun lapsi täyttää 3 vuotta. (Lastensuojelulaki 37 §, 1302/14.) Enroosin (2015, 42) mukaan perheosastoilla vietetään pääsääntöisesti lyhyitä, muutaman kuukauden mittaisia jaksoja.

Vankilassa vanhempansa kanssa olevien lasten määrä on melko pieni, muutamia kymmeniä lapsia vuosittain. Sen sijaan vankilan ulkopuolella olevien lasten määrä on huomattavasti suurempi. Tarkkoja lukuja ei pystytä sanomaan, koska asiaa ei ole juurikaan tutkittu muutamia opinnäytetöitä lukuun ottamatta ja muun muassa vankilan tilastotiedot ovat ristiriitaisia. Karkeasti arvioiden voidaan sanoa, että kaikkien vankilassa olevien huoltajien alaikäisten lasten lukumäärä liikkuu tuhannen molemmin puolin. (Enroos 2015, 37.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykseni sekä tutkielmani tarkoituksen ja tutkielmassa käytetyn aineiston. Selvitän myös, mitä kirjallisuuskatsaus ja sisällönanalyysi ovat, ja miten olen niitä tutkielmassani käyttänyt. Ja tuon myös esiin tutkimuksen eettiset näkökulmat.

4.1 Tutkimuskysymys ja näkökulmia tutkimukseen

Tutkielmani tarkoituksena on tuoda esiin naisvankien ääni ja ajatuksia äitiydestä: mitä naisvangit ajattelevat äitiydestä, miten äitiys toteutuu käytännössä vankilasta käsin ja minkälaisia tunteita äitiys naisvangeissa herättää.

Tutkimuskysymykseni on:

1. "Mitä naisvangit kertovat äitiydestään?"

Tutkielmaa tehdessäni kiinnostuin feministisestä tutkimuksesta. Suomalaista sosiaalityötä leimaa sukupuolettomuus ja tasa-arvon ideologia, vaikkakin sosiaalityöhön itseensä liittyy paljon kysymyksiä sukupuolesta. Sosiaalityö on naisvaltainen ala, joka on kehittynyt naisten vapaaehtoisesta hyväntekeväisyystyöstä. Marjo Kuronen (2009, 111) toteaa, että sosiaalityön tutkimus ja feministinen tutkimus jakavat erityisen suhteen käytäntöön. Molempien tarkoituksena on nostaa esiin yhteiskunnallisia

epäkohtia sekä parantaa alistetussa asemassa olevien ihmisten ja ryhmien asemaa. Sosiaalityötä ja feminismiä yhdistävät samanlaiset arvot ja etiikka, kuten myös ilmiöiden kokonaisvaltaisuuden ja moninaisuuden ymmärtäminen sekä monitieteisyys.

Feministinen tutkimus toi esiin jo 1960–80-luvuilla teemoja ja kysymyksiä esimerkiksi naisten asemasta ja vastuista perheessä, äitiydestä ja yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta. Feministisessä tutkimuksessa on pitkään ollut merkittävänä teemana äitiys ja sosiaalityön näkökulmasta äidit lastensuojelun asiakkaina. Suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa esimerkiksi Tarja Pösö teki tutkimuksen naisvangeista ja Riitta Granfelt naisten kodittomuudesta. Nämä tutkimukset säilyivät pitkään alansa ainoina. 2000-luvun sosiaalityön tutkimuksessa kiinnostuttiin marginaalisesta äitiydestä, johon feministinen tutkimus nosti esiin uusia sävyjä ja näkökulmia. Tarkasteluun nousi äitiyden ”pimeät puolet”, kuten äitien väkivalta lapsiaan kohtaan. Näkökulma on saanut kritiikkiä siitä, että se saattaa kääntyä yksittäisiä äitejä leimaa-vaksi. Asian epämiellyttävyydestä huolimatta, näkökulma on tärkeä. (Kuronen 2009, 113-114.)

4.2 Kirjallisuuskatsaus

Tutkielmani on toteutettu kirjallisuuskatsauksena. Helen Aveyardin (2014) mukaan kirjallisuuskatsaus on kattava tulkinta tutkitusta kirjallisuudesta tai kuten tässä tapauksessa tutkimuksista ja artikkeleista, joka vastaa tiettyyn tutkimuskysymykseen. Tutkielmaa tehdessäni valitsin ensin tutkimuskysymyksen, minkä pohjalta lähdin etsimään tietoa aiheesta. Tutkimuskysymys on muokkautunut tutkielman edetessä.

Tutustuin erilaisiin väitöskirjatasoisiin tutkimuksiin ja vertaisarvioituihin artikkeleihin. Olen etsinyt aineistoa Jyväskylän yliopiston kirjaston JYKDOK:n sekä kunnallisen kirjaston Finna-hakupalvelun kautta. Kotimaista aineistoa etsin JYKDOK:n kautta käyttäen hakusanoina nainen AND äitiys AND vankila. Olen tehnyt myös sanakatkaisuja hakuja tehdessäni. Etsin kansainvälisiä artikkeleita hakusanoina mother AND prison käyttäen sanakatkaisuja. Lisäsin hakuihin myös sanan child käyttäen sanakatkaisua. Selasin ensin erilaisia tietokantoja, kuten AARRE- arkistorekisteri sekä

ARTO artikkeliviitetietokanta. Kansainvälisiä artikkeleita etsin muun muassa ProQuest Centralista sekä Social Science Databasen kautta. Lähdekirjallisuutta sekä tutkielmani aineistoa olen etsinyt myös Ebook Centralin, Ellibs-webkirjaston sekä Google Scholarin kautta. Lähdekirjallisuutta lainasin paikallisesta kirjastosta sekä käytin verkossa olevia e-kirjoja. Olen etsinyt lähdevinkkejä aiemmin tehdyistä tutkimuksista sekä lukenut erilaisia väitöskirjoja, mistä olen hyödyntänyt tutkimusten lähdeluetteloita.

Aineistoni sisäänottokriteerinä oli aineiston maksuttomuus sekä aineiston saataavuus. Tämä rajasi muutaman väitöskirjan tutkimukseni ulkopuolelle. Kyseiset väitöskirjat ovat useita vuosia, jopa vuosikymmeniä vanhoja, mutta niihin viitataan edelleen. Osan hakukoneiden tarjoamista artikkeleista jätin pois, kun selvisi, että ne eivät pitäneet sisällään naisvankien kokemuksia tai ajatuksia äitiydestä, ainoastaan yleistä tutkimustietoa naisvangeista. Etsin aineistooni erityisesti vankilassa olevien naisten haastatteluja, missä naiset pääsivät tuomaan esiin ajatuksiaan ja tuntemuksiaan äitiydestä sekä käytännön kokemuksia äitiydestä vankilassa.

Aineistoa etsiessäni huomasin, että suomalaisia väitöskirjatasoisia tutkimuksia oli hyvin vähän. Suurin osa naisvankien äitiyttä tai vanhemmuutta käsittelevät tutkimukset olivat AMK-tasoisia opinnäytetöitä tai pro graduja. Yhdysvalloissa tutkimuksia on tehty huomattavasti enemmän, mutta rajasin ne tutkimukseni ulkopuolelle, koska Yhdysvaltojen vankeinhoitojärjestelmä ja yhteiskunta on erilainen Suomeen nähden. Päädyin ottamaan mukaan yhden englantilaisen artikkelin, mikä käsitteli naisvankien äitiyteen liittyviä tunteita.

4.3 Aineisto ja teemoittelu

Olen valinnut aineistoni siten, että se vastaa tutkimuskysymykseeni ja kertoo naisvankien ajatuksia ja kokemuksia äitiyteen liittyen vankien itsensä kertomana. Olen rajannut aineistoni pääsääntöisesti vertaisarvioituihin artikkeleihin sekä väitöskirjoihin. Näiden lisäksi olen ottanut aineistooni kaksi tutkimusta sekä yhden

selvityksen. Enroosin (2011) sekä Pösön, Enroosin ja Vierulan (2010) artikkelit pohjautuvat näihin tutkimuksiin. Enroos (2015) on myös käyttänyt omia artikkelejaan osana väitöskirjaansa. Granfeltin (2007) tutkimuksen nostin mukaan analysoitavaan aineistoon, koska siinä sivuttiin naisvankien äitiyttä siitä huolimatta, että tutkimus koski naisten päihdetyöskentelyä.

Valitsemani väitöskirjat (2) ovat kotimaisia. Artikkeleista kaksi on kansainvälistä suomalaisten tutkijoiden kirjoittamia. Englantilaisen artikkelin valitsin aineistooni, koska se oli ensimmäinen osuma tekemääni hakuun ja vastasi tutkimuskysymykseeni. Lisäksi aineistooni kuuluu kaksi selvitystä, jotka ovat kotimaisia ja mihin kaksi suomalaisten tekemää vertaisarvioitua artikkelia pohjautuu. Lisäksi olen valinnut yhden kotimaisen kehittämis- ja arviointitutkimuksen, joka tukee valitsemaani aineistoa.

Valitsemastani aineistosta etsin naisvankien puhetta ja ajatuksia äitiydestä. Etsin erityisesti aineistostani naisvankien subjektiivisia kokemuksia äitiydestä. Olen käyttänyt tutkielmani analyysimenetelmänä teemoittelua. Teemoittelussa aineisto pilkotaan ja ryhmitellään aihepiireittäin. Tavoitteena on nostaa esiin tutkielman kannalta keskeisiä asiakokonaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105-107). Siirsin analysoitavaa tekstiä erilliseen tiedostoon, minkä jälkeen aloin etsiä samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia teksteistä. Löysin aineistosta yhteneväisyyksiä, joiden perusteella aloin jaotella aineistoa eri teemojen alle ja sen pohjalta valitsin aineistoni pääteemat.

TAULUKKO 1 Tutkielmassa käytetty analysoitu aineisto

Tutkimuksen tiedot	Valintaperuste
Pösö, T., Enroos, R. & Vierula, T. 2010. Children Residing in Prison With Their Parents: An Example of Institutional Invisibility. <i>The Prison Journal</i> 90(4) 516-533. SAGE Publications.	Kansainvälinen vertaisarvioitu artikkeli, mikä pohjautuu vuonna 2006 tehtyyn selvitykseen Lapset vankilassa – selvitys lapsista, jotka viettävät varhaislapsuuttaan vankilassa vangitun vanhemman kanssa.
Pösö, T., Enroos, R. & Vierula, T. 2006. Lapset vankilassa – selvitys lapsista, jotka viettävät varhaislapsuuttaan vankilassa vangitun vanhemman kanssa. Tampere University press. Tampere.	Haastattelututkimus
Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2008. Vammalan kirjapaino. Vammala.	Tutkimus on jatkoa vuonna 2006 tehdyille esiselvitykselle.
Salovaara, U. 2019. Rikoksista tuomitut naiset - yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Acta Poenologica 1/2019. PunaMusta Oy.	Väitöskirja

Enroos, R. 2015. Vankila, vanhemmuus ja lapsi - näkökulmia perhekäytäntöihin. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 2/2015. Suomen yliopistopaino Oy- Juvenes Print. Tampere.	Väitöskirja
Enroos, R. 2011. Mothers in prison: between the public institution and private family relations. Child and Family Social Work, pp. 12-21. Blackwell Publishing Ltd.	Kansainvälinen vertaisarvioitu artikkeli, mikä pohjautuu vuonna 2008 tehtyyn tutkimukseen Vankila lapsuudessa - lapset vankilassa.
Baldwin, L. Motherhood disrupted: Reflection of post-prison mothers. Emotion, Space and Society 26(2018) pp. 49-56. Elsevier Ltd.	Kansainvälinen vertaisarvioitu artikkeli
Granfelt, R. 2007. "Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa". Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala.	Kehittämis- ja arviointitutkimus

4.4 Hyvä tieteellinen käytäntö ja eettisyys

Tutkijan tulee noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä sekä eettisesti vastuullisia ja oikeita toimintatapoja. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 5.3.) Tutkielmani on tehty hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen eettisten periaatteiden mukaisesti. Olen pyrkinyt tekemään kirjallisuuskatsauksen annetun ohjeistuksen mukaisesti. Olen välttänyt plagiointia merkitsemällä huolellisesti lähdeviitteet tekstiin toisia tutkijoita kunnioittaen. Olen pyrkinyt käyttämään mahdollisimman paljon alkuperäisiä lähteitä. Toisen käden lähteitä käytin vain, jos en saanut hankittua alkuperäistä lähdettä itselleni. Olen pyrkinyt kuvaamaan aineiston keruun sekä analyysin mahdollisimman kattavasti.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni keskeiset tulokset. Olen teemoitellut aineistoni alaotsikoiden mukaisesti. Teemoina ovat äitiyden merkitys, lasten huoltojärjestelyt vankeusaikana, yhteydenpito lapsiin, esitetty kritiikki, koetut tunteet sekä ajatuksia vankeustuomion jälkeen. Erillisenä teemana nostan esiin lastensa kanssa vankilassa olevien naisten kokemukset ja ajatukset.

5.1 Äitiyden merkitys naisvangille

Vankilatuomio puuttuu konkreettisesti vangin perhesuhteisiin erottamalla perheenjäsenet toisistaan (Enroos 2011, 16). Toisille naisille vankeustuomio antoi mahdollisuuden parantaa suhdetta omaan lapseensa sekä eheyttää lapsen ja vanhemman välejä (Salovaara 2019a, 181). Naisvangeille ja vankeustuomion suorittaneille naisille, äitiys näyttäytyi merkityksellisenä. Äitinä oleminen sekä lapset olivat Salovaaran (2019a, 121) mukaan tärkeä osa naisten identiteettiä. Tämä auttoi naisia selviytymään arjesta sekä suhtautumaan tulevaisuuteen toiveikkaasti.

Salovaaran (2019a, 3) mukaan äitiyden merkitys korostui naisten kertomuksista jopa silloin, kun äidin yhteys lapsiin oli katkennut jo ennen vankeustuomiota. Äitiys koettiin velvoittavana myös päihteitä käyttävien äitien keskuudessa, ketkä eivät asuneet lastensa kanssa. Äitiys näyttäytyi naisten voimavarana sekä mahdollisuutena,

mikä toimi myös motivaattorina päihteistä eroon pääsemisessä ja päihderiippuvuudesta toipumisessa (Salovaara 2019a, 117).

Äitiys oli naisille positiivisen identiteetin lähde sekä toi elämään merkitystä. Naiset saivat kokea olevansa tärkeitä. Äitiys toi myös positiivisia merkityksiä rikoksista ja päihteistä irtautumiseen. Salovaaran (2019a, 232-233) äitiys ei välttämättä ollut naisten identiteetin rakentumisen tärkein osa-alue. Vaikka naiset eivät määritelleet itseään ensisijaisesti äideiksi, naiset kokivat äitiyden itselleen tärkeänä asiana. Salovaara (2019a, 119) toteaa, että äitiys voi olla päihde- ja rikostaustaisille naisille keino saavuttaa ideaalina pidetty naiseus sekä äitiyden tavoitteet, minkä avulla hekin voisivat tulla hyväksytyiksi yhteisön täysivaltaisina jäseninä.

5.2 Lasten huoltojärjestelyt äidin vankeustuomion aikana

Enroos (2008, 57-61) teki lomakekyselyn kaikille Suomen naisvangeille (N=145). Tutkimuksessa haluttiin selvittää lasten tilannetta, joista vankilassa olevat naiset kantoi-
vat vastuuta. Äidillinen vastuu ei rajautunut ainoastaan biologiseen äitiyteen, vaan myös läheisten lapsiin tai täysi-ikäisiin lapsiin, kenestä naiset kokivat olevansa vastuussa. Kyselyyn osallistuneista naisista kaksi kolmasosaa koki kantavansa vastuuta lapsistaan. Naisista 99 oli synnyttänyt ja biologisia lapsia naisilla oli yhteensä 242.

Enroosin (2008, 79) tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että lapsien joukko, ketä vanhemman vankeustuomio koskettaa, on melko suuri. Enroosin tutkimus on suuntaa antava. Tarkkoja tilastotietoja vankien lapsimääristä ei ole. Salovaara (2019a, 179) viittaa Angela Devliniin (1998) puhuessaan heijastusvaikutuksesta (ripple effect). Heijastusvaikutuksella tarkoitetaan sitä, että äidin vankeustuomio vaikuttaa myös hyvin monen muun ihmisen elämään etenkin lapsiin ja sukulaisiin.

Naisvankien lapsia oli tutkimusten mukaan sijoitettu vankilaan, sijaisperheisiin, lastensuojelulaitoksiin sekä sukulaisten ja muiden läheisten koteihin äidin vankeustuomion ajaksi. Yli puolet lapsista ei ollut alun perinkään asunut äitinsä luona ennen äidin vankeustuomiota ja lapsista suurin osa oli sijoitettu sosiaalitoimen kautta sijaisperheisiin tai lastenkotiin. Muiden lasten osalta huoltojärjestelyitä oli pyritty

tekemään yksityisesti, ja lapset olivat läheistensä luona. (Enroos 2008, 64-67 & 79.) Äidit olivat pääsääntöisesti hoitaneet yksin lapsiensa hoitojärjestelyt (Enroos 2015, 92). Salovaaran (2019a, 179) haastatteleminen naisten (N=18) lapsista noin puolet joutui vaihtamaan asuinpaikkaa äidin vankeustuomion vuoksi. Naiset, jotka olivat olleet lastensa lähivanhempia, olivat järjestäneet pääsääntöisesti lasten hoidon joko toisen vanhemman tai isovanhempien kanssa. Noin neljäsosa lapsista oli asunut muualla jo ennen äidin vankeustuomiota. Sekä Enroosin (2015) että Salovaaran (2019a) tutkimuksissa naiset pitivät ulkopuolista sijoitusta viimesijaisena vaihtoehtona. Lapsesta luopuminen saatettiin kokea epäonnistuneena äitiytenä, vaikka kyseessä olisi ollut lapsen edun mukainen toiminta (Salovaara 2019, 117). Pääsääntöisesti naisvangit olivat kuitenkin tyytyväisiä lastensa asumis- ja huoltojärjestelyihin vankeustuomionsa aikana (Enroos 2008, 70).

5.3 Naisten yhteydenpito lapsiin vankeusaikana

Äidit pitivät yhteyttä lapsiinsa kirjein ja puhelimitse. Lisäksi äideillä oli valvomattomia perhetapaamisia sekä kotilomia. Puolet äideistä olivat tyytyväisiä yhteydenpidon mahdollisuuksiin, kolmannes ilmaisi tyytymättömyyttään. Osa naisista kertoi, ettei pidä laisinkaan yhteyttä lapsiinsa lasta suojatakseen. (Enroos 2018, 74; Baldwin 2018, 53.) Enroos (2015, 94) toteaa, että perhesuhteiden ylläpitämistä ei pidetty helppona. Suhteiden ylläpitäminen mutkistui erityisesti, jos äidin puolisoikin oli suorittamassa vankeustuomiota.

Positiivisena pidettiin sitä, että vankilan henkilökunta oli huomionnut perhetapaamisen järjestämiseksi perheiden yksilökohtaiset tarpeet ja tilanteet. Yleisesti todettiin, että avovankilasta käsin yhteydenpidon mahdollisuus oli parempi kuin suljetussa vankilassa. Ja valvomattomia tapaamisia pidettiin parempina kuin valvottuja. (Enroos 2008, 76; Salovaara 2019a, 185).

“Täällä avolaitoksessa hyvin. Suljetussa laitoksessa huonosti. Valvottuihin tappeamisiin en ole halunnut lapsia lainkaan, ne ovat niin ikäviä; kosketuskielto, lyhyt aika, meteli, paljon ihmisiä... Perhetapaamiset suljetussa laitoksessa ovat myös lyhyitä, tilat ahtaat ja huonosti sijoitettu (joutuu kulkemaan vankilan läpi, ikkunat ulkoilupihalle).”¹

5.4 Naisvankien esittämä kritiikki

Suomen kaikille naisvangeille lähetetyssä kyselyssä vangit saivat vapaasti kertoa ajatuksistaan. Naiset esittivät kritiikkiä viranomaisia, lastensuojelua sekä vankeinhoitoa kohtaan. Esiin nostettiin muun muassa resurssien puutetta ja tietämättömyyttä toisten viranomaisten työtehtävistä. (Enroos 2008, 74-76.) Perheiden tilanteet olivat äidin vankeustuomion aikana moninaisia huolto- ja asumisjärjestelyiden osalta, ja osalla naisista oli suuria huolia liittyen yhteydenpitoon lastensa kanssa sekä lasten sijoituspaikan laatuun. Osa naisista koki voimattomuutta siitä, ettei voinut vaikuttaa vankilasta käsin perheensä tilanteeseen (Enroos 2015, 70 & 92). Myös Salovaaran (2019, 180) tutkimuksesta kävi ilmi se, ettei naisilla ollut vaikutusmahdollisuutta esimerkiksi lastensa sijoituspaikan valintaan tai lasten olosuhteisiin.

“Lapset, jotka asuvat isiensä luona, on kaikki asiat ok. Sijoitetun tyttäreni osalta tuntuu, että minut on “unohdettu” vankilaan eikä minun haluta osallistuvan tytön elämään millään tapaa.”²

Epäkohdiksi nimettiin liian vähäinen yhteydenpito lapsiin. Syitä olivat henkilökohtainen rahanpuute tai vankilakäytännöt, kuten perhetapaamisten epääminen tai lastensuojelun sosiaalityöntekijän tekemät päätökset yhteydenpidon rajoittamisesta. (Enroos 2008, 74-76.) Myös Lucy Balwinin (2018, 53) tutkimuksessa nousi esiin

---

¹ Enroos 2008, 76

² Enroos 2008, 75

tapaamispaikan ahdistavat fyysiset tilat sekä tapaamisten tiukat säännöt siitä, että lasta ei saanut koskea. Nämä saivat äidit miettimään vierailujen tarpeellisuutta.

“Nähdä ei voi tarpeeksi, koska lapset kasvavat ja muuttuvat nopeasti. Soittaminen on kallista korttipuhelimella, mikä rajoittaa soittoja. Samoin se, ettei iltaisin voi soittaa.”³

“Minun on pidettävä nuorinpaan yhteyttä sosiaalitoimen kautta. En voi soittaa sijaisperheeseen enkä tiedä edes osoitetta. Ei ole kerrottu. Posti menee sosiaalityöntekijän kautta. En tiedä miksi?”⁴

Osa äideistä koki sosiaalitoimen päätökset epäselvinä ja sosiaalityöntekijät piittaamattomina. Yksittäisissä tapauksissa kritisoitiin sitä, että vankilan sosiaalityöntekijältä ei saatu riittävästi aikaa eikä apua lasten asioista huolehtimiseen, mikä osaltaan hankaloitti äidin ja lapsen välistä yhteydenpitoa. Yksi äiti koki, että ei ollut saanut vankilan henkilökunnalta riittävästi apua lapsen ongelmien hoitamiseksi. Myös siviiliin valmistautumisessa oli koettu tuen puutetta. (Enroos 2008, 72-73.)

“Vankilasta en ole juurikaan saanut apua lasten asioihin. Tietenkin on myönnetty perhetapaamiset ja poistumisluvat, mutta kaikki varsinaiset ongelmatilanteet ja -asiat olen hoitanut itse ilman apua... Henkilökunnalla ei ole halua eikä ehkä tietoakaan ratkaista vaikeita asioita, tai paneutua oikeasti vangin asioihin. Myöskään rangaistusajan jälkeisiin aikoihin ja asioihin ei saa heiltä apua. Itse olen ollut vankilassa 3,5 vuotta ja minulta kysyttiin ensimmäistä kertaa siviiliasioiden hoitamisesta kuusi arkipäivää ennen vapautumistani... Ihmettelen, mitä he olisivat saaneet aikaiseksi hyväkseni kuudessa päivässä! Nämäkin asiat olen hoitanut itse omalla kustannuksellani hyvissä ajoin kuntoon.”⁵

---

³ Enroos 2008, 70

⁴ Enroos 2008, 70

⁵ Enroos 2008, 73

“En ole tyytyväinen. Talon sossu laiska hoitamaan sovittuja asioita. Monta pettymystä hänen takiaan on jo tullut, kun joutuu puoli vuotta odottamaan vastaanotolle pääsyä.”⁶

Naisvangeilla ei ole mahdollisuuksia määrittää sijoituspaikkaansa tuomion aikana. Naisille tarkoitettuja vankiloita on huomattavasti vähemmän tarjolla kuin miehille, jolloin matkat naisten kotipaikkakunnalle voivat olla hyvin pitkiä. Naisvangit kritisoivat pitkiä tapaamismatkoja. (Enroos 2008, 77.)

“En ole tyytyväinen: matka liian pitkä (kestää 4–5 tuntia ja tapaaminen 45 min., liian harvoin perhetapaamisia ja liian vähän tapaajia kerrallaan (naisella useita lapsia).”⁷

5.5 Naisten kokemat tunteet

Naisvangit tunsivat huolta ja syyllisyyttä läheisistään vankeustuomion aikana (Enroos 2011, 16).

“No, joo, se on sillei että et ku tota nainen ku lusii, nii sillä on ne kaikki huolet ja murheet kumminki. Enemmän kun miehillä. Miehillä on, sanotaan ihan suoraan se, siinä kun sellin ovi menee kiinni, ne jää siihe. Nainen kantaa enemmän huolta, et mitäköhän siellä, mitäköhän täällä, mitäköhän nytte ja koko ajan on semmonen huoli ja pelko. On varmasti miehilläki, mut on se ihan eri asia.”⁸

Äitien huolet liittyivät muun muassa siihen, miten heidän tuomionsa vaikutti lapseen, suhteiden mahdolliseen etäännyntymiseen sekä siihen, että äidit eivät pystyneet vaikuttamaan riittävästi lastaan koskeviin asioihin. (Enroos 2008, 70-72.)

---

⁶ Enroos 2008, 75

⁷ Enroos 2008, 76

⁸ Salovaara 2019a, 178

“Jos lapsille sattuu jotain en pysty mihinkään asiaan vaikuttamaan mitenkään, kamala tilanne, kun on eristetty täysin lapsistaan. Vankilan säännöt kieltävät tapaamiset, koska lapset ovat alaikäisiä ja pojan saattaja ei ole lähiomainen. Siinä perustelu, jolla vankila hylkäsi perhetapaamisen.”⁹

Lomakekyselyn mukaan kipeimmäksi asiaksi vankeus aikana nousi ero lapsista. Äidit ilmaisivat huoltaan tekojensa vaikutuksista lapsiinsa. Huolta koettiin myös suhteiden mahdollisesta etääntymisestä sekä heikoista vaikutusmahdollisuuksista. Äidit miettivät, mitä lapsille kuuluu ja miten heillä menee. Lasten asiat ja ikävä painoivat äitien mielissä. (Enroos 2008, 71.)

“Kun ei tiedä, miten lapsella menee. Ikävä.”¹⁰

Baldwinin (2018, 52) mukaan lapsen ja äidin ero vankeusaikana aiheuttaa äideille kestämatöntä kipua, vaikka suhde lapseen olisi vahva ja hyvä. Äidit kuvailivat tuntevansa epätoivoa, vihaa, surua, menetyksen tunnetta, turhautumista, toivotonmuutta, syyllisyyttä ja häpeää, vaikka pystyivätkin olemaan yhteydessä lapsiinsa. Eräs haastatelluista kuvasi kivun olevan turruttavaa. Baldwin (2018, 52) toteaa, että yhteydenpito lapsiin, mikä koettiin positiivisena, voi kääntyä myös negatiiviseksi, karkeransuloiseksi kokemukseksi äideille. Vierailut nostivat äideissä jännityksen, odotuksen ja ilon kokemuksia, mutta kun vierailu päättyi, negatiiviset tunteet nousivat pintaan, kuten suru ja menetys.

Myös Granfeltin (2007) tutkimus antoi samansuuntaisia vastauksia. Päihdekursilla äitiys ei ollut kurssin fokuksessa, mutta äitiys nousi keskusteluissa esille. Vangit kertoivat ikävästään lapsiaan kohtaan. Esiin nousi myös ulkopuolisuuden tunnetta ja haasteita lapsen tapaamiseen liittyen. Toisaalta äidit toivat esiin myös ilon ja huojenuksen tunteita siitä, että lapsista pidettiin hyvää huolta sijaisperheissä. Äidit toivat esiin myös häpeän, surun ja syyllisyyden tunteita siitä, että kokivat epäonnistuneensa äitiydessä. (Granfelt 2007, 131-133.)

---

⁹ Enroos 2008, 71

¹⁰ Enroos 2008, 71

5.6 Kokemuksia vankeudesta lapsen kanssa

Enroosin (2008, 78) tutkimuskyselyyn osallistuneista naisista hiukan yli puolet, joilla oli lapsia, olivat olleet tietoisia äiti-lapsi-osastosta. Lähes puolet vastanneista oli sitä mieltä, että vankilassaolo ei ollut lapsen edun mukaista ja he halusivat lastensa elävän normaalia elämää äidin vankeustuomion aikana. Äidit toivat myös esiin, ettei vankeuteen kokemana henkinen paine mahdollistanut lapsen mukanaoloa vankilassa. Äiti-lapsi-osastolla olevista naisista kaikki olivat olleet tietoisia osaston olemassaolosta jo ennen vankilaan tuloa (Enroos 2008, 115).

Enroos (2008, 114) haastatteli yhteensä 17 äiti-lapsi-osastolla olevaa vankia kahden selvityksen teon aikana. Haastattelut oli aloitettu vuonna 2006 esiselvitystä varten, mutta Enroos jatkoi niiden tekoa saadakseen laajemman aineiston. Vanajan vankilan äiti-lapsi-osastolla olevat naiset olivat tyytyväisiä siihen, että vankilatuomio mahdollisti heidän olonsa lastensa kanssa. Naiset olivat yksimielisiä siitä, että lapsen etu on olla lähellä vanhempaa. Asian koettiin olevan luonnollinen ja tärkeä varsinkin lapsen ensimmäisten kuukausien tai vuosien aikana. (Pösö, Enroos, Vierula 2010, 526; Enroos 2008, 115.) Päihderiippuvaisten äitien elämässä lasten merkityksellisyys näkyi siten, että he olivat syy äidin elämässä kiinni pysymiseen ja mahdollisti vieroittautumiseen päihteistä. Osa naisista pohti, että ilman vankilaa päihteettömyys ja lapsen kanssa oleminen ei olisi ollut mahdollista. (Pösö ym. 2010, 526.) Myös Salovaara (2019a, 54) tuo esiin vankeusrangaistuksen lapsen ja äidin välien eheyttäjänä.

Naisvangit perustelivat lapsen mukaanottoa vankilaan lapsen edulla. Osa naisista korosti äidin ja lapsen välistä biologista sidettä ja osa toi esiin lapsen läsnäolon tuoman helpotuksen. Jälkimmäisellä haastateltavat viittasivat siihen, että heidän ei tarvinnut antaa lastaan vieraalle kasvatettavaksi eikä lapsesta sen vuoksi tarvinnut olla huolissaan, mutta asialla viitattiin myös oman vankeustuomion suorittamisen helpottumiseen. (Pösö ym. 2006, 60; Enroos 2008, 118.)

Pienen lapsen mukaan otto vankilaan nähtiin ainoana järkevänä ratkaisuna lapsen hoidolle, jos läheisverkostosta ei löytynyt lapselle hoitajaa vankeustuomion aikana. Sijaishuoltoa ei pidetty lapsen hoidon vaihtoehtona, koska monilla naisista oli kokemuksia vanhempien lasten huostaanotoista (Pösö ym. 2010, 527). Lapsesta luopuminen koettiin epäonnistuneena äitiytenä (Salovaara 2019, 117).

Haastatellut naiset eivät kokeneet äitiyttä helppona vankilassa oloaikana. Naiset kritisoivat vankilan tiloja, varsinkin suljetun osaston tiloja, jotka koettiin epäsopiviksi lapselle. Myös muiden vankien ja henkilökunnan jatkuva läsnäolo koettiin taakkana. Osa naisista koki vahvasti, että he eivät saaneet riittävästi tarvitsemaansa apua lastenhoitoon vankeusaikana. Tukea naiset kokivat saavansa vankilan ulkopuolella olevalta läheisverkostolta. Pösö ym. (2010, 527) toteaa, että naisten puheista nousi esiin ristiriitaisuuksia siitä, miten naiset kokivat äiteinä vankilaympäristöä.

Naiset puhuivat paljon lastensa terveydenhuollosta. Osa äideistä oli pystynyt hyödyntämään vankilan ulkopuolista läheisverkostoaan, jos lapsi sairastui ja tarvitsi terveydenhuollon apua, mutta osa äideistä oli ollut riippuvaisia vankilan henkilökunnasta. Lain mukaan lapsilla on oikeus käyttää vanhemman vankeusaikana julkista terveydenhuoltoa. Osa äideistä koki, että tätä oikeutta oli rajattu sillä perusteella, että vanhemman katsottiin arvioineen väärin lapsen tarpeen mennä lääkäriin. (Pösö ym. 2010, 527.)

Naiset kuvasivat päiviään äiti-lapsi-osastolla tavalliseksi arjeksi. Arjen kulkuun vaikutti vauvan tai lapsen päivärytmi ja hoito. Moni naisista kuvasi paneutuvansa normaalia enemmän vauvan hoitoon vankilassa. Vankilan elämä on kontrolloidumpaa kuin siviilissä, koska ulkoisia houkutusia ei ole ja päivärytmi on hyvin säädeltyä. Joidenkin haastateltavien mielestä äiti-lapsi-osaston fyysiset tilat olivat hyvät. (Enroos 2008, 121.)

“No onhan se välil vähä raskas lapsen kanssa, menee välil aina hermot. Mut tota, on se sillee toisenlaista sit kumminki tää elämä nyt on ihan toisenlaista, ku nyt

on lapsi. Ettei enää niinku niin joutilaan olo tai semmon, niinku et elämässä on jotain sisältöä ja jotain vastuuta pitää kantaa jo.”¹¹

“No sehän on tosi optimaalinen paikka olla lapsen kans, siel on ne sellitki, niin et siin on se hoitopöytä ja sit siin on lavuaari vieressä ja vauvan sänky, niinku kaikki siinä. Tosi helppoo sillai.”¹²

“Ei täs mun mielest o mitään sellasta, mistä se jäis paitsi. Ehkä enemmänki se hyötyy sen, ku se on saanu rintaa koko ajan, ku ei o itte mihinkään kiire eikä oo mitään sellasii, ettei vois imettää tai mitää.”¹³

Myös äiti-lapsi-osaston vangit esittivät kritiikkiä. Osa äideistä kritisoi osaston fyysisiä tiloja. Vanhassa Hämeenlinnan vankilan selleissä ei ollut mahdollisuutta lämmitää vauvalle maitoa öisin eikä vangeilla ollut käytössään vessoja. Lapsille ei saanut kiinnittää kuvia tai leluja seinille tai kattoon. Jotkut toivat esiin myös lattioiden likaisuutta, minkä vuoksi eivät pystyneet pitämään lastaan lattialla. Osa toi esiin huoltaan osaston jännittyneestä ilmapiiristä ja siitä, kuinka kuka tahansa voi ottaa lapsen syliinsä. Myös toisten vankien epäasiallista kielenkäyttöä kritisoi. Toivottiin myös henkilökunnan tarkempaa puuttumista äitien ja lasten elämään. (Enroos 2008, 123-125.)

Haastatteluissa tuli esiin myös äitien huoli vankilan ulkopuolella olevista lapsista ja yhteydenpidosta lapsiin. Muutama äiti kertoi, kuinka lapset olivat alkaneet oireilla äidin vankeustuomion vuoksi. (Enroos 2008, 127.)

---

¹¹ Enroos 2008, 121

¹² Enroos 2008, 122

¹³ Enroos 2008, 122

5.7 Vankeustuomion jälkeen

“Ei mulla sillai oikeestaan oo mitään suurempii suunnitelmii, ei mulla oo niin hirveit odotuksia sen siviilin suhteen, et se tulis olemaan sitte yhtä ruusuilla tanssimista, ku on päässy poies täältä, ku sitä se nyt tuskin tulee olemaan. Sitä vaan sitä tottumista siihen arkeen, kotiutumista uuteen paikkaan taas” (Enroos 2008, 130) ¹⁴

Äidit toivat esiin tulevaisuuden suunnitelmiaan, mitkä liittyivät vapautumisen jälkeiseen uuden elämän rakentamiseen, lapsen hoitoon sekä kotielämään. Äitien tulevaisuuden suunnitelmissa oli tavallinen arki. Äidit toivoivat tukea asunto- ja toimeentulotukiasioidensa hoitoon. (Enroos 2008, 130-131; Pösö ym. 2006, 67.)

Siviiliin siirtyminen toi myös epävarmuutta turvalliseen vankilaelämään verrattuna. Osa äideistä toi esiin, että on jo tehnyt etukäteen suunnitelmia tukirakenteista, kuten päihdeongelman hallinta ja hoitosuhteiden luominen kotipaikkakunnalle. Ajatuksissa oli myös kouluttautumista sekä lapsen päiväkotiin menoa. Suurin osa äideistä luotti siihen, että he pärjäävät itse tai sukulaisten avulla. (Enroos 2008, 130-131; Pösö ym. 2006, 68.)

Lastensuojeluun äidit suhtautuivat kriittisesti. Sen sijaan päihdeongelmista kärsineillä äideillä oli hyviä kokemuksia viranomaisista ja he myös toivat esiin toivomiaan tukimuotoja. Ainoastaan kaksi äitiä kertoi olleensa yhteydessä lastensuojeluun vankilassa oloaikana. Muuten äitien viranomaisverkostoon oli kuulunut neuvola, päihdehuolto sekä toimeentulotuen sosiaalityö. (Enroos 2008, 130-131; Pösö ym. 2006, 68.)

---

¹⁴ Enroos 2008, 130

6 YHTEENVETO

Naisvangeista noin kahdella kolmasosalla on lapsia tai huollettavia, joista he kantavat vastuuta myös vankeusaikana (Enroos 2008, 79; Tammi-Moilanen 2020,8). Osa lapsista oli sijoitettu kodin ulkopuolelle jo ennen äidin vankeustuomiota, pieni osa oli äitinsä mukana vankeustuomion ajan ja osa lapsista asui äidin läheisen, kuten puolison tai isovanhemman luona. Voidaan todeta, että äidin vankeustuomio vaikuttaa suureen määrään ihmisiä hänen läheisverkostossaan. (Enroos 2008, 64-79; Salovaara 2019a, 179.)

Sosiaaliset verkostot ovat merkityksellisiä vankeinhoidossa niin rikoksen uusi-
misen näkökulmasta kuin sen ennaltaehkäisyssäkin (Perhe muurin toisella puolen 2003, 96). Tutkimukseni mukaan lapset olivat merkityksellisiä naisvangeille, ja äitiys koettiin osana naisvankien identiteettiä. Äitiys koettiin merkityksellisenä, vaikka äiti olisi käyttänyt päihteitä eikä läheistä suhdetta lapseen olisi ollut ennen vankeustuomiota (Salovaara 2019a, 121). Äitiyden merkitys nousi esiin myös Granfeltin tutkimuksessa (2007, 131-133), vaikka tutkimuksen fokuksessa oli ollut päihdekurssille osallistuneet naiset.

Naisvangit kokivat lapset tärkeinä motivaation sekä positiivisen identiteetin lähteinä. Lapsien olemassaolo auttoi naisia selviytymään vankeusajasta ja suuntaamaan ajatuksiaan kohti parempaa tulevaisuutta. Naisvankien traumatausta, heikko itsekunnioitus tai heikko itsetunto olivat muutosmotivaation kannalta negatiivisia asioita naisten elämässä. Lapset sen sijaan toimivat positiivisina motivaattoreina naisten identiteetin näkökulmasta. (Salovaara 2019a, 117-121; Salovaara 2019b, 25.) Lapsien

merkitys tuntui tasapainottavan naisten muuten raskasta ja negatiivissävytteistäkin elämäntilannetta.

Erityisesti päihdeongelmien kanssa kamppailleet naiset nostivat esiin lapsien merkitystä pyrkimyksessä päihteettömään elämään. Äitiys koettiin velvoittavana sekä voimavarana ja mahdollisuutena motivoitua päihteettömyyteen. (Salovaara 2019a, 117.) Päihde- ja rikostaustaisille naisille äitiys voi olla ainoa keino saavuttaa kokemus äitiydestä sekä ne äitiyden tavoitteet, minkä avulla naiset voivat tulla hyväksytyiksi yhteiskunnassa. Äitiyden merkitys naisen identiteetille myös hälventää päihdeidenkäyttäjän identiteettiä, mikä on merkityksellistä. (Salovaara (2019a, 119 & 232.)

Vaikka lasten olemassaolo auttoi naisia selviytymään vankeustuomiostaan, ero lapsista myös hankaloitti tuomion suorittamista. Huoli äidin vankeuden vaikutuksista lapseen sekä lapsista huolehtiminen mietitytti useita äitejä. Epätietoisuus lasten tilanteesta nousi esiin monissa tutkimuksissa. (Baldwin 2018, 52; Enroos 2008, 70-72; Enroos 2011, 16; Salovaara 2019, 178.)

Jos äidillä oli kokemus, että hän pystyi vaikuttamaan lapsensa asioihin, huoli lapsen tilanteesta väheni. Tämä mahdollistui, jos vankilassa oli riittävät resurssit naisvankien asioiden hoitamiseksi ja viranomaisyhteistyö toimi. Naiset esittivät haastatteluisissa kritiikkiä asioidensa hoitamisesta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä odotettiin äitien huomioimista ja asiallista kohtaamista. Myös vankilan sosiaalityöntekijältä sekä muulta henkilökunnalta toivottiin tukea ja apua hankalien tilanteiden selvittämiseksi. Kuulluksi tuleminen, tiedon siirto ja tiedottaminen haluttiin toimivammaksi. (Enroos 2008, 72-76.)

Joskus pienilläkin muutoksilla voidaan saada suuria asioita aikaiseksi. Enroos (2008, 136) totesi tutkimuksessaan, että viranomaisilla on hyvin vähäinen kiinnostus vankilassa olevia lapsia ja heidän äitejään kohtaan. Panostuksella yhteydenpitoon ja vankilassa olevien äitien kohtaamiseen, voitaisiin saada aikaan vankiäideille tunne siitä, että he voivat vaikuttaa lastensa sekä omiin asioihinsa. Tämä helpottaisi äitien henkistä painetta ja vapauttaisi äitejä jatkuvasta epätietoisuuden tunteesta.

Puolet haastatelluista äideistä kokivat, että vankilajärjestelmä yhteydenpidon näkökulmasta oli pääsääntöisesti toimiva, ja äidit pystyivät pitämään yhteyttä lapsiinsa riittävästi. Osa naisista kertoi, ettei pidä lainkaan yhteyttä lapsiinsa lasta suojataksaan. Avovankilasta käsin yhteydenpito koettiin huomattavasti helpommaksi kuin suljetusta vankilasta. Kritiikkiä esitettiin kuitenkin myös liian vähäisistä yhteydenpitomahdollisuuksista. Esiin nostettiin vankilan niukat resurssit tai oma taloudellinen tilanne, mikä hankaloitti yhteydenpitoa lapsen kanssa. Myös vankilan tapaamistiloja ja -käytäntöjä kritisoitiin. (Baldwin 2018, 53; Enroos 2018, 74-76, Salovaara 2019a, 185.) Salovaaran (2019a, 185) mukaan yhteydenpito lapsiin ja läheisiin on merkityksellistä perheen arjen rakentumisen näkökulmasta äidin vankilatuomion päätyttyä. Naisvankien mahdollisuus säännölliseen yhteydenpitoon lapsiinsa on merkityksellistä myös kuntoutumisen näkökulmasta.

Yhteydenpidon epäkohtia olivat myös pitkät tapaamismatkat. Suomessa naisten avovankilapaikkoja on verrattain vähän ja matkat kotipaikkakunnalta vankilaan saattavat olla pitkät. Naisilla ei ole tässä asiassa miesten kanssa tasavertainen tilanne Suomessa. (Enroos 2008, 76-77.)

Naisvangit kertoivat kokemistaan tunteista lapsiaan kohtaan. Tutkimuksessa nousi esiin lukuisia negatiivisia tunteita, kuten syyllisyys, häpeä, huoli ja suru. Naisten tunteet olivat ristiriitaisia suhteessa lapsiin. Ikävä lasta kohtaan tuntui pahalta. Ikävää helpottaakseen vangit pyrkivät pitämään yhteyttä lapsiinsa sekä tapaamaan heitä. Mutta tämäkään ei aina ollut pelkästään positiivista, vaan lasten tapaaminen myös nosti esiin uusia negatiivisia tunteita. Vankilaympäristöllä oli osansa äitien kokemiin tunteisiin. Naisten kokemat tunteet vaikuttavat korostuvan vankilassa oloaikana. (Baldwin 2018, 52; Enroos 2008, 71-72; Granfelt 2007, 131-133.) Tunnetyöskentely ja vanhemmuuden teemojen käsittely vankilassa oloaikana nousee mielestäni merkitykselliseksi tukitoimeksi vankilassa oleville äideille.

Nostin erillisenä teemana esiin lapsensa kanssa vankilassa olevat äidit, koska näiden äitien tilanne poikkesi niiden äitien tilanteesta, kenen lapset olivat vankilan muurien ulkopuolella. Pääsääntöisesti äidit olivat tyytyväisiä siihen, että olivat saaneet lapsensa mukaan perheosastolle vankilatuomion ajaksi. Äideillä oli vahva käsitys

siitä, että lapsen etu on olla lähellä vanhempansa, kun puhutaan pienestä, jopa vastasyntyneestä lapsesta. (Pösö ym. 2010, 526; Enroos 2008, 115.) Osa äideistä perusteli ajatustaan lapsen ja äidin välisellä biologisella siteellä, osa toi esiin myös oman tuomion suorittamisen helpottumisen, kun lapsi oli äitiä lähellä (Pösö ym. 2006, 60; Enroos 2008, 118). Myös perheosastolla olevien päihderiippuvaisten äitien osalta esiin nousi lapsen merkityksellisyys päihdeittömyyteen pyrkiessä (Pösö ym. 2010, 526).

Pösön ym. (2010, 527) mukaan perheosastolla olevien äitien puheissa oli ristiriitaisuuksia sen suhteen, miten he kokivat äiteinä vankilaympäristön. Osa äideistä ei kokenut perheosastolla oloa helppona, koska osastolla oli paljon muita ihmisiä eivätkä he kokeneet saavansa riittävästi apua lapsensa hoidossa. Nämä äidit toivat esiin, että saivat vankilan ulkopuolella olevalta verkostolta enemmän apua kuin itse vankilajärjestelmältä. Toisaalta taas osa äideistä koki perheosastolla olon turvallisenä ja lapsen edun mukaisena. Äitien mielestä osastolla elettiin tavallista, säännöllistä arkea, mitä kotona ollessa äidit eivät olisi pystyneet lapselleen tarjoamaan. (Enroos 2008, 121.)

Naiset, jotka ovat äiti-lapsi-osastoilla lapsiensä kanssa, ovat vankeusaikana täysipäiväisesti äitejä. Tämä tarkoittaa myös sitä, että äidit eivät juurikaan pääse osallistumaan kuntouttavaan toimintaan vankeusaikana. Äidit eivät myöskään pääse osallistumaan päihdeohjelmaan, vaikka sitoutuivat päihdeittömyyteen osastolle tullessaan. (Enroos 2008, 139.) Salovaaran (2019a, 34) mukaan vankilan toimintaohjelmat ovat miesenemmistölle suunnattuja. Granfelt (2007, 131) korostaa naisvankien tarvetta traumakokemusten käsittelemiseen, tukea suhteessa lapsiin sekä päihdekuntoutukseen. Naisten tarpeiden on todettu olevan erilaisia kuin miesten. Jotta lasten etu pääsisi toteutumaan, tulisi naisilla on mahdollisuus osallistua vankilassa oloaikana aktiivisesti myös kuntouttavaan toimintaan, jotta mahdollinen muutos kantaisi ja mahdollistaisi perheen yhdessä olon myös vankeustuomion jälkeen. Täysipäiväinen äitiys ei tue naisvangin kokonaisvaltaista kuntoutumista.

Vankilassa olevilla äideillä oli tulevaisuuden suunnitelmia. Äidit pohtivat vapautumisen jälkeistä elämää, lapsen hoitoa ja arjen rakentumista siviilissä. Siviilielämään siirtyminen herätti äideissä myös epävarmuutta. Osa äideistä oli pystynyt suunnittelemaan tukirakenteita perheen arkeen. Lastensuojeluun vankilassa olevat äidit

suhtautuivat pääsääntöisesti kielteisesti. Poikkeuksena olivat päihdeongelmista kärsineet äidit, joilla oli ollut hyviä kokemuksia lastensuojelun kanssa toimimisesta sekä saamistaan tukimuodoista. (Enroos 2008, 130-131.)

Vankilasta vapautuva äiti perheineen hyötyisi lastensuojelun tarjoamista tukitoimista. Suuri osa haastatelluista äideistä suhtautui negatiivisesti lastensuojeluun. Tämä epäkohta pitäisi pystyä korjaamaan, koska lastensuojelun tukitoimilla voisi olla suurikin merkitys positiivisessa mielessä vankilasta vapautuville naisille, jotka tarvitsevat tukea siviilielämän aloittamisessa lastensa kanssa.

7 POHDINTA

Naisvankien äitiys on aihe, mikä ei yllätyksekseni ollut herättänyt tutkijoissa laajaa mielenkiintoa. Tutkielman aineistoa etsiessäni huomasin, että kotimaista materiaalia oli melko vähän. Tutkimuksia naisvangeista on tehty lähinnä lapsi-näkökulmasta. Ehkä kyse on myös siitä, että kyseinen marginaaliryhmä koetaan suhteellisen merkityksettömäksi sen vuoksi, että naisvankeja on suhteellisen vähän, kuten Granfelt (2004, 197) ajattelee. Salovaara (2019, 16) kuitenkin toteaa, että marginaalin marginaalillakin, kuten naisvangeilla, on merkitystä yhteiskunnan enemmistölle ja huomauttaa, että marginaaliin joutuminen tai ajautuminen ei ole joidenkin kohdalla vääjäämätön siirtymä, vaan kyse on yhteiskunnallisista prosesseista. Rikokset eivät koske pelkästään yhtä yhteiskuntaluokkaa, ei sukupuolta eikä aatetta.

Tutkielmassani olen pyrkinyt tuomaan esiin naisvankien kokemuksia ja ajatuksia äitiydestä. Naisvanki ja äitiys eivät vastaa käsitystämme perinteisestä, hyvänä pidetystä vanhemmuudesta. Kulttuurissamme elää edelleen vahvana mielikuvat perinteisestä, ”normaalista äitiydestä”. Tällöin toisenlainen, normista poikkeava äitiys helposti leimataan, ja sitä saatetaan väheksyä tai ylenkatsoa tai jopa pelätä.

Rikostaustaisten naisten ja heidän elämäntilanteensa tutkiminen on tärkeää, jotta naiset tulisivat kuulluiksi (Salovaara 2019a, 16.) Salovaaran kirjoittama lause on toiminut työni innoittajana. Minulla on omakohtainen kokemus vankilan perheosastolla työskentelystä, ja se kokemus jätti minulle mielenkiinnon aiheeseen. Vankilassa kohtaamani naiset olivat jokainen omanlaisiaan. Jokaisella oli oma elämänhistoriansa, nykyisyys sekä ajatus tulevasta. Jokainen nainen oli äiti omalla tavallaan. Jollain

naisista oli hyvinkin vahvaa vanhemmuutta, vaikka heidän omat lähtökohtansa eivät olleet erityisen hyvät.

Vaikka naisvangit ovat kaikki yksilöitä, voidaan todeta, että naisvankeja yhdistää heikko koulutustaso sekä työllistymisaste. Naisvankeja yhdistää usein myös vakava traumatausta. Huomioitavaa on, että todella monella naisella on jo ennen vankeustuomiota olemassa oleva hoitokontakti sekä diagnoosi mielenterveydenhäiriöstä. Näiden asioiden lisäksi huomattavan moni naisvanki on myös äiti. (Tammi-Moilanen 2020, 8-9.) Mielestäni on huomioitavaa, että äitiyden haasteet ovat vaan osa naisvankien kohtaamia haasteita.

Vankilajärjestelmä on miesvaltainen ja rakentunut miesten tarpeista. Naisvangit voidaan kokea hankaliksi ja vaativiksi. Naisvangeilla voi olla haasteita sopeutua vankilassa oloon. (Enroos 2008, Salovaara 2019b, 25). Suomalainen lainsäädäntö, sukupuolineutraalius sekä miesnormi vankeudenhoidossa aiheuttavat sen, että suomalainen vankeinhoitojärjestelmä ei pysty vastaamaan naisvankien tarpeeseen kokonaisvaltaisesti. Vanajan vankilan johtaja Tammi-Moilanen on tehnyt vuosikymmeniä töitä naisvankien tilanteen parantamiseksi ja pyrkinyt tuomaan nais erityistä työtä vankilaan.

Salovaaran (2019b, 25) mukaan vangit hyötyisivät naisten kokonaisvaltaisen tilanteen sekä traumataustan ymmärtämisestä. On huomioitavaa, että vankeusrangastukseen tuomitut äidit voivat toistaa tahtomattaan kierrettä, joka altistaa heidän lapsensa muun muassa kriminogeenisten riskitekijöiden siirtymiselle äidiltä lapselle. Kierteen katkaisemiseksi naisille pitäisi pystyä tarjoamaan tukea sekä terapiaa sekä päihdetyöskentelyä tarvittaessa. (Salovaara 2019a, 183). Vanajan vankilasta on saatu hyviä kokemuksia onnistuneesta nais erityisestä lähestymistavasta sekä toimintaohjelmasta, jolla on pystytty puuttumaan tekijöihin, jotka ovat altistaneet naisia päihdeidenkäyttöön sekä rikoksiin (Salovaara 2019b, 25). Nais erityistä työtä pitäisi lisätä vankeinhoidon ja rikosseuraamusalan lisäksi myös sosiaalipalveluissa sekä päihdetyössä. Ihmisen kohtaaminen ja kunnioitus kasvattavat luottamusta ja turvallisuuden tunnetta, jolloin mahdollisuus traumojen työstämiseen on mahdollista. Myös

vankilasta kotiutumisen jälkeen äidit tarvitsevat tukea turvallisen arjen ylläpitämiseksi (Salovaara 2019a, 183).

Jokaisen naisvangin pitäisi tulla kohdatuksi yksilönä, ilman yleistämistä tai leimaamista ja saada tarvitsemaansa tukea vankeusaikana. Vankilajärjestelmä ei voi vastata kaikkien yksilöllisiin tarpeisiin, mutta se voi ottaa huomioon naiseuden ja sitä kautta myös äitiyden, mikä on merkityksellistä myös siviilielämään siirtymisen näkökulmasta. Äidin vankeus ei kosketa vaan yksilöä, vaan useita ihmisiä naisen lähipiirissä. Vankeustuomio voidaan nähdä mahdollisuutena, mahdollisuutena johonkin uuteen ja ehkä parempaan. Jokaiselle naisvangille pitäisi antaa mahdollisuus ja tukea muutokseen.

8 LÄHTEET

- Aveyard, Helen (2019) *Doing a literature review in health and social care: a practical guide*. Fourth edition. Open University Press, London.
- Baldwin, Lucy (2017) *Motherhood disrupted: Reflections of post-prison mothers*. *Emotion, Space ja Society* 26(2018) Elsevier Ltd, 49-56
<http://dx.doi.org/10.1016/j.emospa.2017.02.002>.
- Berg, Kristiina (2008). *Äitiys kulttuurisina odotuksina*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki.
- Carlen, Pat (2003) *Women and Punishment. The Struggle for Justice*. Cullompton, Willan.
- Chesney-Lind, Meda (2006) *Partiarchy, Crime and Justice; Feminist Criminology in an Era of Backlash*. *Feminist Criminology* 1 (1), 6-26.
- Devlin, Angela (1998) *Invisible Women; What`s Wrong With Women Prisons?* Waterside Press, Winchester.
- Enroos, Rosi (2008) *Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa*. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. *Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja* 1/2008. Vammalan kirjapaino, Vammala.
- Enroos, Rosi (2011) *Mothers in Prison: Between the public institution and private family relations*. *Child and Family Social Work* pp. 12-21. Doi:10.1111/j.1365-2206.2010.00700.x.
- Enroos, Rosi (2015) *Vankila, vanhemmuus ja lapsi - näkökulmia perhekäytäntöihin*. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus *Acta Poenologica* 2/2015. Juvenes Print, Tampere.
- Ferraro, Kathleen & Moe, Angela (2003) *Mothering, crime and incarceration*. *Journal on Contemporary Ethnography*, Vol. 32 No. 1 February, 9-40.
- Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Granfelt, Riitta (2004) *Marginaalitarinoita - Asunnottomuuden, päihteiden ja rikosten kierre naisten ja miesten tulkitsemana*. Teoksessa Granfelt, Riitta & Leo Nyqvist & Marjo Kuronen & Päivi Petrelius (toim.): *Sukupuoli ja sosiaalityö*. WS Bookwell Oy, Juva, 197-222.

- Granfelt, Riitta (2007) "Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa." Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala.
- Granfelt, Riitta (2013) Naisten kokemuksia kodittomuudesta ja vankeudesta. Teoksessa Virokannas, Elina & Sanna Väyrynen (toim.) Varjoja naiseudessa. UNIPress, 199-219.
- Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Tammer-Paino, Tampere.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino, Tampere.
- Kuronen, Marjo (2009) Feministinen tutkimus ja sosiaalityön tutkimus – kohtaamisia ja kohtaamattomuutta. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.): Sosiaalityö ja teoria. WS Bookwell Oy, Juva, 111-130.
- Lastensuojelulaki 417/2007
- Lattu, Emmi (2016) Naisten tekemä väkivalta. Juvenes Print, Tampere.
- Nousiainen, Kirsi (2004) Lapsistaan erillään asuvat äidit - Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Kopijyvä Oy, Jyväskylä.
- Nätkin, Ritva (1997) Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Gaudeamus, Tampere.
- Perhe muurin toisella puolella (2003) Työryhmän mietintö. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2003. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala.
- Pösö, Tarja, Enroos, Rosi & Vierula, Tanja (2010) Children Resinding in Prison With Their Parents: An Example on Institutional Invisibility. The Prison Journal 90(4) pp. 516-533. SAGE Publications.
- Pösö, Tarja, Enroos, Rosi & Vierula, Tanja (2006) Lapset vankilassa – selvitys lapsista, jotka viettävät varhaislapsuuttaan vankilassa vangitun vanhemman kanssa. Tampere University press, Tampere.
- Salovaara, Ulla (2019a) Rikoksista tuomitut naiset. Yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Acta Poenologica 1/2019. PunaMusta Oy. Jyväskylän yliopisto.
- Salovaara, Ulla (2019b) Päihteet ja nais erityisyys. Rikosseuraamuksissa pyrittävä nais erityisyyden huomioimiseen. Haaste 4/2019.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Tammi. ISBN 978-952-04-0011-8.
- Vankeuslaki 767/2005
- Virokannas, Elina & Väyrynen, Sanna (toim.) (2013) Varjoja naiseudessa. UNIPress.

